

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

1. Cel projektu

Celem projektu jest udzielenie odpowiedzi na kilka pytań związanych z odpowiedzialnością za wykroczenie: Jak powinna wyglądać odpowiedzialność karna za popełnienie błahych czynów zabronionych (wykroczeń)? W jakich wypadkach taka odpowiedzialność ma sens (jest uzasadniona w państwie demokratycznym)? Jak powinny brzmieć przepisy regulujące zasady odpowiedzialności za wykroczenie? W jaki sposób aktualne przepisy współgrają z warunkami cywilizacyjnymi i kulturowymi społeczeństwa XXI w.? Ogólnym celem projektu jest wypracowanie nowego modelu prawa wykroczeń w aspekcie konstytucyjnym (miejsce prawa wykroczeń w systemie odpowiedzialności karnej), normatywnym i dogmatycznym (kształt obowiązujących przepisów), a także kryminalizacyjnym i legislacyjnym (sposób typizacji wykroczeń i adekwatna reakcja karna). Wypracowanie spójnych systemowo i kompleksowych rozwiązań dotyczących odpowiedzialności za wykroczenie możliwe będzie dzięki połączeniu ustaleń materialnoprawnych, procesowych i wykonawczych.

2. Realizowane badania

W pierwszej kolejności przeprowadzimy analizę podstaw, funkcji i cech odpowiedzialności za drobne czyny zabronione (wykroczenia), która jest odmianą odpowiedzialności polegającej na przypisaniu obywatelowi winy i wymierzaniu mu kary. Zwrócimy uwagę na funkcjonowanie prawa wykroczeń w perspektywie konstytucyjnej i międzynarodowej. Określimy, jakie podobieństwa i różnice zachodzą między różnymi formami odpowiedzialności karnej (za przestępstwo, za wykroczenie), a także odpowiedzialnością przypisywaną w innym trybie (sankcja administracyjna). W drugiej kolejności przeanalizujemy poszczególne instytucje części ogólnej prawa wykroczeń, takie jak strona podmiotowa, formy stadialne i współdziałanie, zbiegi przepisów, struktura wykroczenia, katalog kar i środków karnych. Porównamy cechy podobnych instytucji występujących w Kodeksie wykroczeń i Kodeksie karnym, opisując zachodzące między nimi różnice. Następnie rozpoczniemy badania prawno-porównawcze, polegające na wypracowaniu kryteriów porównywania różnych systemów prawnych w zakresie odpowiedzialności za wykroczenie oraz porównaniu poszczególnych instytucji w zglobalizowanym świecie. W kolejnej fazie badań zajmiemy się analizą poszczególnych typów wykroczeń, takich jak nieobyczajny wybryk, kradzież kwiatów z cudzego ogrodu czy spożywanie alkoholu w miejscu publicznym. Opracujemy kryteria wyboru reprezentatywnych typów wykroczeń z uwzględnieniem takich czynników jak: rodzaj dobra prawnego, częstotliwość realizacji znamion, zróżnicowanie znamion, karalność form stadialnych i współdziałania, dolegliwość karna. Następnie przeprowadzimy badania empiryczne: zbadamy 3600 rzeczywistych spraw z 4 sądów rejonowych dla Krakowa, a ponadto sądów w Wieliczce, Zawierciu, Bielsku Białej, Tarnowie oraz Białogardzie; sprawcy będą dobrane pod względem powszechności występowania danego wykroczenia, aby dostarczyć zróżnicowanego materiału badawczego. Zebrane informacje posłużą do opracowania założeń nowego modelu prawa wykroczeń, w ujęciu kompleksowym (teoretycznym, konstytucyjnym, normatywnym, lingwistycznym, legislacyjnym). Projekt zwięźszy synteza zgromadzonego materiału.

3. Powody podjęcia tematyki badawczej

Przystępując do wstępnych badań problemów prawa wykroczeń zgromadziliśmy literaturę przedmiotu obejmującą 1583 pozycje w języku polskim. Stanowi to całość powszechnie dostępnej literatury dotyczącej polskiego prawa wykroczeń. Wstępna analiza materiału ukazała wiele luk i wątpliwości dotyczących zasadniczych instytucji części ogólnej prawa wykroczeń, rzutujących na odpowiedzialność karną obywatela, takich jak odpowiedzialność za zaniechanie, odpowiedzialność karna w przypadku współdziałania z inną osobą, możliwości karania obywatela za kilka wykroczeń jednocześnie, kiedy zaczyna się usiłowanie popełnienia wykroczenia, co to znaczy, że wykroczenie musi być społecznie szkodliwe itp. Przez blisko 50 lat od wejścia w życie aktualnie obowiązującego kodeksu wykroczeń nie przeprowadzono kompleksowej weryfikacji modelu odpowiedzialności za ten rodzaj czynu zabronionego. Można stwierdzić, iż w ciągu tych lat wokół prawa wykroczeń zmieniło się bardzo wiele – zarówno jego otoczenie cywilizacyjne, kulturowe, normatywne, jak i naukowe, związane z rozwojem dogmatyki prawa karnego, teorii prawa, nauki o wolnościach i prawach obywatelskich w społeczeństwach technologicznych XXI w. – nie zmieniło się jednak podejście do odpowiedzialności za wykroczenia. Mimo braku formalnych zmian w treści przepisów, wejście w życie Konstytucji RP z 1997 r. wywarło wpływ na znaczenie i treść norm kodeksu wykroczeń, jednak zmiany te nie zostały należycie odnotowane w opracowaniach naukowych i praktyce orzeczniczej. Od lat w nauce o wykroczeniach powtarzane są te same tezy, sformułowane jeszcze w latach 80-tych XX w. w zupełnie innej sytuacji prawnej i społecznej. Co równie istotne, na obecny kształt przesłanek odpowiedzialności za wykroczenia nieświadomiony wpływ wywarł model procesowy oparty na funkcjonowaniu kolegiów do spraw wykroczeń; wpłynęło to na sposób rozumienia określonych instytucji prawa wykroczeń i nigdy nie doszło do jego weryfikacji, z drugiej strony interpretacja przepisów zdeterminowana była praktyką orzeczniczą kolegiów do spraw wykroczeń. Wskazane problemy wymagają zupełnie nowego, kompleksowego podejścia badawczego łączącego różne metody analizy prawniczej.